

LITERATURA

Jelen, L.: Konfliktní regiony světa: Evropa. Nakladatelství ČGS, Praha 2021, 128 s. ISBN 978-80-87476-06-2.

Nedávno jsem v semináři nabídl sázku dvojici studentů, kteří prezentovali spor o Náhorní Karabach. Mapa, o kterou opírali svoje vysvětlení, evidentně – podle mého názoru – neodpovídala situaci, kterou se snažili popsat. Protože studenti neodevzdali seminárku předem a v magisterském studiu jsem takovou argumentaci nepředpokládal, a tudíž na ni nebyl připravený, stálo proti sobě tvrzení studentů o správnosti jejich mapy a moje mentální mapa jižního Kavkazu. Odtud snaha podpořit ji rizikem sázky. Kdyby v té době už vyšla kniha

Libora Jeleny *Konfliktní regiony světa: Evropa*, poskytla by, s autoritou, fakta, která by snadno nahradila moji mentální mapu. Tím bychom se vyhnuli alternativním postupům ve výuce a studenti by ušetřili peníze za moji oblíbenou značku vína.

Touto anekdotou chci ilustrovat podstatnou vlastnost recenzované publikace, a to užitečnost ve výuce. Sto dvacet stran textu je nabitó fakty, umožňujícími pochopit podstatu čtrnácti probíhajících regionálních politických konfliktů v Evropě, a současně nabízí interpretační rámec pro porozumění těmto, ale i jiným teritoriálním politickým konfliktům. Útlé publikaci se podařilo čtivou formou, propojující strukturovaný text, mapy, tabulky a grafické ilustrace, vytvořit fundovaný a aktuální základ pro výuku politické geografie evropské současnosti.

Libor Jelen nepopisuje politické konflikty izolovaně, ale zasazuje je do konkrétních geografických a historických kontextů. Tím se mu daří přesvědčivě ukázat, že tyto konflikty nejsou projevem nějakých primordiálních identit (zdeděných a neovlivnitelných), ale výsledkem konkrétních událostí, ke kterým došlo v moderní době (zejména událostí vyvolaných, či ovlivňujících, procesy budování národní identity). Tyto události autor přehledně vysvětluje a dává do souvislosti jak s širším historickým vývojem, tak s teoriemi nacionalismu a geopolitiky. Právě

propojení faktů, teorie a kontextu, poskytující argumenty proti zjednodušujícím, deterministickým vysvětlením, se kterými se ve výuce zeměpisu bohužel stále setkáváme, považují za hlavní přínos publikace.

Pět kapitol knihy lze rozdělit do dvou částí. První část (kapitoly 1 a 2) poskytuje zmíněný interpretační rámec pro pochopení konfliktů, druhá je regionalizací evropských teritoriálních konfliktů, které rozděluje do tří regionů (a kapitol): Západní Evropa, bývalá Jugoslávie, bývalý Sovětský svaz.

První kapitola (14 stran), historická, představuje klíčová fakta moderní historie Evropy, od Vídeňského kongresu do současnosti. Pojetí tohoto historického úvodu předznamenává pojetí všech následujících kapitol: není to žádný rozvláčný popis, ale strukturovaný text (v této kapitole strukturovaný do čtyř epoch, jejichž předěly tvoří Pařížská mírová konference, Postupimská konference a pád berlínské zdi), obsahující právě nutné minimum, vyhýbající se odbočkám k nepodstatnému, zato opírající se o četné mapy, rámečky, tabulku a pečlivě vybrané a do textu integrované ilustrace, které víc než jen ilustrují. Jistě, vždycky je možné přijít s alternativou a „vylepšením“. V tomto případě by periodizaci evropské politické historie vylepšilo rozdělení první epochy, „dlouhého století“ mezi Vídeňským kongresem a první světovou válkou, na dvě části, jejichž symbolickým předělem by mohl být Berlínský kongres (1878). V knize zvolené označení epochy *koncert evropských mocností* totiž dobře vystihuje první polovinu 19. století, charakteristickou geopolitickou dominancí jedné velmoci, ekonomickou politikou *laissez-faire*, mezinárodní politikou určenou zájmy dynastií a potlačováním začínajících nacionalistických hnutí, ale těžko ji lze použít pro následující dekády, pro které byl typický multipolární systém soupeření více mocností, ekonomický (neo)merkantilismus a postupné přijetí nacionalismu, a to i státotvornými elitami. Tato alternativní periodizace by usnadnila popis a pochopení kontextu konfliktů v následujících kapitolách (nejvíce v té jugoslávské). Současně ale jde jen o alternativu, kterou lze zvážit při druhém, rozšířeném vydání.

Druhá kapitola (20 stran), věnovaná teoretickým základům, přesvědčivě ukazuje, že ambicí knihy není jen poskytnout přehled konfliktů, ale přispět k pochopení procesů měnících politickou mapu Evropy obecně. Začíná výbornou sekcí *Co je to stát?*, přibližující to podstatné o principu teritoriální suverenity od Vestfálského míru po index zranitelnosti států, včetně empirických příkladů. Prostřednictvím „typických výjimek“ systému, jako jsou de facto státy a zhroucené státy, se jí daří úspěšně problematizovat jednoduché chápání státu jako instituce založené na monopolu legitimního násilí. Následuje podobně dobrá sekce o nacionalismu a konstrukci národních identit, vymezující základní pojmy a přibližující typologii nacionalismu. Sympaticky stručná sekce o geopolitice se úspěšně vyhýbá nástraze vysvětlovat tradiční geopolitické koncepce, jen zmiňuje rozdíl v přístupu obou tradičních škol (německé a britské) a více místa věnuje příkladům praktické aplikace geopolitického myšlení v evropské politice v době od skončení druhé světové války.

Kapitola končí „konfliktologickou“ sekcí, v níž autor odvážně představuje východiska této subdisciplíny, věnující se empirickým analýzám politických konfliktů. V tomto případě však už stručnost a preference typologie konfliktů před diskuzí jejich příčin vedla, podle mého názoru, k opomenutí některých podstatných stránek analytického studia konfliktů.

Obě úvodní kapitoly implicitně budují základní metodický rámec knihy, totiž identifikaci nacionalismu a geopolitiky jako dvou klíčových procesů, resp. hybných sil změn politické mapy Evropy v moderní době. Oba tyto procesy jsou následně použity k vysvětlení konfliktů diskutovaných ve druhé, regionální části knihy.

Tři kapitoly druhé části jsou věnované vysvětlení konkrétních, v současnosti probíhajících či neuzavřených teritoriálních politických konfliktů ve třech evropských regionech: v Západní Evropě (19 stran), na území bývalé Jugoslávie (21 stran) a bývalého Sovětského svazu (40 stran).

Čtyři vybrané konflikty v Západní Evropě (Severní Irsko, Skotsko, Baskicko a Katalánsko) jsou v prvním plánu líčeny víc jako unikátní historie než interpretace nebo analýza (viz i tituly *Baskický příběh*, *Katalánský příběh*). Líčení těchto příběhů narůstání a uvolňování vícerozměrných konfliktů je však citlivě proporční z hlediska pozornosti věnované různým etapám vývoje konfliktů i pohledu obou stran konfliktu, a přitom rozsahem velmi úsporné. Ve druhém plánu potom vystupuje komparace a zobecnění, přesahující rámec pouhého líčení příběhů. Například subkapitola *Nacionalismus a separatismus regionů Španělska* začíná identifikací tří společných rysů vývoje ve Spojeném království a ve Španělsku. Navíc každý z příběhů zahrnuje i vnitřní diferenciaci konfliktního regionu, vyjádřenou kartograficky, která přibližuje podstatný aspekt procesu nacionalistické mobilizace, totiž jeho geografickou nerovnoměrnost, a její souvislost s průběhem ekonomických, sociálních a kulturních procesů v regionu.

Post-jugoslávská a post-sovětská kapitola se od předchozí liší obsáhlejší úvodní částí, přibližující z moderní historie obou regionů to podstatné pro pochopení konkrétních konfliktů. Oba prostory líčí jako mnohonárodnostní federace, sevržené po velkou část 20. století pevnou centrální vládou, bránící všem otevřeným projevům nacionalismu. Tento konvenční výklad ale Libor Jelen citlivě zjemňuje líčením časově proměnlivé síly centrálního režimu v obou ideologických impériích, a současně poukazuje na asymetrii komplexního federálního systému, poskytujícího různým regionům různou míru autonomie. Právě časová proměnlivost a asymetrie moci uvnitř obou federací vychází z úvodních historických částí obou kapitol (které tvoří asi polovinu jejich rozsahu) jako podstatné kontextuální faktory, ovlivňující následný průběh konkrétních teritoriálních konfliktů. Jinou společnou linkou Jelenovy interpretace je opakovaně připomínaný koncept historického traumatu. Vysvětlení spouštěcích mechanismů teritoriálních konfliktů a popisu jejich průběhu je věnována zbývající část těchto kapitol. V jugoslávském případě je to srbsko-chorvatský spor o Krajinu a konflikty v Bosně a Hercegovině

a v Kosovu. V sovětském případě jde o spor o Náhorní Karabach (Arcach), Abcházii, Jižní Osetii, Čečensko, Podněstří, anexi Krymu a konflikt na Donbase. Silnou stránkou Jelenova líčení příběhů konfliktních regionů je jejich aktuálnost: nekončí ukončením násilí nebo uzavřením mírové dohody, ale zamýšlí se nad důsledky příslušného způsobu ukončení násilí na současnou politickou situaci v regionu.

Jelenův přístup k tématům diskutovaným napříč knihou je typicky moderní, resp. modernistický. Vychází ze znalosti argumentů více stran a více možných úhlů interpretace, ale výsledkem jejich posouzení je jeden autoritativní výklad – zdánlivě objektivní pohled experta, nevytvářející prostor pro alternativní interpretace. Také geografický prostor, který je předmětem politických konfliktů, je chápán v tradičním karteziánském pojetí, bez reflexe post-strukturalistických koncepcí vytváření prostoru a jeho různých forem. Představení přístupů k národní identitě a nacionalismu končí modernistickým přístupem a nevěnuje se pozdějším, více kritickým a kontextově specifickým etnosymbolickým teoriím (implicitně však z těchto kritických přístupů následující interpretace nacionalistických hnutí vychází). Představení geopolitiky ignoruje postmoderní přístup kritické geopolitiky i feministické přístupy, které v akademické literatuře v posledních desetiletích převažují nad tradičními přístupy.

Pokud by publikace aspirovala na to stát se vysokoškolskou učebnicí, považoval bych tuto „moderní přímočarost“ textu za nedostatek. Nedostatkem by v tom případě byla i absence odkazů na zdroje v textu, stejně jako odkazů na rozšiřující literaturu nebo jiné formy zdrojů, i chybějící alternativní pohledy. Od takové publikace bych očekával více polemickou konfrontaci různých interpretací, vytvářející pro čtenáře prostor pro formování vlastního názoru. Na to však *Konfliktní regiony světa: Evropa* neaspirují, a vzhledem k tematické šíři a úspornosti rozsahu ani nemůžou. Mnohem více představují kompendium podstatných historických a geografických znalostí potřebných pro pochopení politické mapy současné Evropy, s důrazem na existující ohniska napětí. V tomto literárním žánru představují vynikající počín, který najde širokou skupinu čtenářů. Může najít široké uplatnění i ve výuce, jak jsem zmínil v úvodu, a to na střední i vysoké škole. Ne jako samostatná učebnice, ale jako kompendium faktů a souvislostí, se kterým můžou různými způsoby pracovat učitelé a které jinými způsoby můžou využívat studenti. Někteří s tímto kompendiem můžou pracovat tak, jak je napsáno, tj. jako s autoritativním vysvětlením experta, dávajícím do historické a geografické souvislosti různé politické jevy (především projevy nacionalismu a geopolitiky). Pro jiné se může stát východiskem otevřené diskuze, zadáním polemicky formulovaných otázek, nebo líčením jednoho z více alternativních příběhů.

Jedním z důsledků komplexních globálních krizí, kterými prochází současná společnost, je obrácení pozornosti k obyčejným radostem a starostem tady doma a zmenšení kapacity věnovat se obtížně pochopitelným „vzdáleným“ problémům. I přesto, že dobře víme, že tyto vzdálené problémy mohou naše domácí radosti

ovlivnit víc než kdykoliv dřív. Jiným problémem informační společnosti je nadbytek informací, který vede k tomu, že preferujeme ty, které jsou podané atraktivní formou (více než na základě obsahu). Publikace *Konfliktní regiony světa: Evropa* má velký potenciál, ve výuce geografie, tyto dva problémy překonat. Podává informace podstatné pro pochopení závažných otázek současného světa sexy formou, kombinující strukturovaný text s barevnou grafikou (vč. kreslených vtipů nebo příkladů propisu konfliktů do dění na fotbalových stadionech). Může tak přitáhnout čtenáře ke kvalitnímu obsahu, který by ve více tradičním akademickém pojetí možná zůstal bez povšimnutí. Tím přispívá k tolik potřebnému posílení role geografie ve společnosti. Doufám, že projekt Libora Jelena a Nakladatelství ČGS bude pokračovat.

Knihu lze doporučit učitelům geografie, kteří se věnují politickým procesům (nejen konfliktům), studentům, kteří chtějí ušetřit za víno, i všem ostatním, kteří se snaží pochopit dění ve světě kolem nás v širších teoretických, historických a geografických souvislostech.

*Petr Daněk, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita,
e-mail: danek@sci.muni.cz*

Macků, K.: Multidisciplinární hodnocení kvality života v Evropě na regionální úrovni. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2020, 157 s. ISBN 978-80-244-5841-0.

Když jsem dostala nabídku zpracovat recenzi na tuto knihu, velmi jsem se těšila, protože se zabývá tématem, které mi bylo po pět pracovních let velmi blízké. Za dobu, co jsem se tématem zabývala, jsem neviděla mnoho studií zabývajících se prostorovou/regionální dimenzí hodnocení kvality života, což je i hlavním a nemalým cílem autora. Jedná se však o úkol nesnadný, a to zejména s ohledem na (ne)dostupnost vhodných dat. Kniha vychází z autorovy dizertační práce a je tak velmi obsáhlá, hutná a plná informací, které jsou ovšem podány ucho-

pitelnou formou i pro laického čtenáře a doplněny velkým množstvím grafických výstupů včetně map, které čtenáři usnadňují interpretaci předložených výsledků.

Kvalitou života se zabývalo lidstvo od nepaměti, od filozofů po dnešní vědce z různých oborů. Jak název knihy napovídá, hodnocení kvality života je multidisciplinární záležitostí a každá disciplína se k němu staví různě, a nejen disciplína, ale dalo by se říct, že i co autor, to odlišný přístup k této problematice. Prvním autorovým krokem bylo sestavení vlastního konceptu hodnocení kvality života, což učinil na základě studia 34 vědecko-výzkumných prací. Stanovil jádrové domény

a v jejich rámci pak podle dostupnosti vhodných statistických dat vybral jednotlivé indikátory. Z dvaceti v literatuře se nejčastěji opakujících oblastí vybral do svého konceptu pět – zdraví, ekonomickou sílu a materiální zabezpečení, vzdělání, fyzické prostředí a sociální prostředí. Přestože je hodnocení kvality života z hlediska ekonomických indikátorů, zejména HDP, které dominovalo výzkumu v jeho počátcích, považováno za překonané, i autorovy výsledky ukázaly, že ekonomické indikátory hrají významnou roli v hodnocení kvality života i v současnosti.

Protože cílem studie je regionální srovnání v celé Evropě, zaměřil se autor při sestavování vhodných indikátorů na mezinárodní instituce – Eurostat (Evropský statistický úřad) a OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj). Dostupností regionálních dat byl však zklamán a datovou sadu pro sestavení vlastního indikátoru musel přizpůsobit datům, která byla z těchto zdrojů k dispozici. Protože za územní celky NUTS 3 bylo velmi málo dostupných indikátorů, byl autor nucen zvolit jako výchozí jednotku územní celky NUTS 2 – mediánová hodnota počtu obyvatel je 1,4 milionu. Jak sám autor zmiňuje, mezinárodní instituce zaštiťují výzkumy zejména metodicky a jsou odkázány na vůli národních statistických úřadů data poskytnout a v jakém detailu. Jako hlavní zdroj dat k hodnocení kvality života se logicky nabízí výběrové šetření EU-SILC (*European Union – Statistics on Income and Living Conditions*), které se v České republice koná jednou ročně pod názvem Životní podmínky. EU-SILC je ukotven v evropské legislativě, a tudíž to, co je uvedeno v evropském nařízení, je země povinna dodávat. Znění nařízení týkající se obsahu šetření bylo přizpůsobeno možnostem jednotlivých zemí a požadavek na regionální detail v něm chybí. Dodání regionálních statistik tak zůstává na dobrovolné bázi (např. v Německu se na tom musí dohodnout všechny spolkové země, což je pravděpodobně důvodem, proč Německo regionální údaje neposkytuje). Sběr dat probíhá v každé zemi odlišným způsobem. V severských zemích (ale nejen v nich) je mnoho dat dostupných z registrů a jen určité otázky jsou sbírány při osobním rozhovoru s respondenty, přičemž rozhovor je veden jen s jednou osobou z domácnosti, která odpovídá i za ostatní členy domácnosti. Výjimkou jsou otázky subjektivního charakteru, které respondent zodpoví pouze sám za sebe, a proto je u subjektivních otázek v těchto zemích vyšší procento nevyplněných odpovědí a jsou pro ně vypočítány speciální váhy (tzv. *selected respondent weights*).

Po sestavení datové sady následovala velmi podrobná exploratorní analýza (zahrnující popisnou statistiku, korelační analýzu, regresní modely včetně prostorových, vizualizace dat – histogramy, heatmapy a další) zaměřená jednak na srovnání objektivních ukazatelů mezi sebou, jednak objektivních a subjektivních ukazatelů a v neposlední řadě na odhalení odlehlých pozorování. Poté už se autor pustil do samotné konstrukce indexů a jejich srovnání. Ke konstrukci využil bohatou škálu přístupů (vážený součet, analýza hlavních komponent, faktorová analýza, analýza obalu dat), zabýval se nastavením parametrů jednotlivých metod a kriticky zhodnotil jejich výsledky. Indexy porovnal nejen mezi sebou, ale také

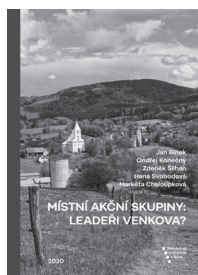
ve vztahu k výsledkům výzkumů zaměřených na subjektivní hodnocení kvality života. Při stanovování vah pro jednotlivé indikátory a domény se autor dotkl jednoho z hlavních problémů při sestavování indexu kvality života, a to subjektivity při jejich stanovení. Z tohoto důvodu vytvořil také vlastní nástroj – webovou aplikaci pro výpočet váženého indexu kvality života, ve které si uživatel může nastavit váhy nejen pro jednotlivé indikátory, ale i pro celé domény a výsledky si může stáhnout. V dalším kroku autor na základě dílčích ukazatelů sestavil syntetický index kvality života, s jehož využitím vytvořil typizaci regionů podle indikátorů kvality života – byly vytvořeny čtyři shluky regionů, které sice překvapivě kopírovaly státní hranice, nicméně jejich rozdělení bylo celkem intuitivní a nepřekvapivé, což svědčí o vhodnosti zvolených metod. Dalším očekávatelným zjištěním byla vyšší úroveň kvality života v regionech hlavních měst.

Bylo by dobré, kdyby autorem vyvinutou komplexní metodiku bylo možné v budoucnu implementovat ještě na menší územní celky. To by zejména v současné době mohlo pomoci odhalit mnoho zajímavých skutečností týkajících se kvality života a jejího vývoje v porovnání s dobou před pandemií Covid-19. A pokud by se na jejich základě podařilo vyvinout vhodné politicko-plánovací strategie, bylo by to skvělé. Je to ale určitě běh na dlouhou trať, a to zejména z důvodu nedostatku vhodných dat.

Šárka Šandová

e-mail: sarka.sustova@gmail.com

Binek, J., Konečný, O., Šilhan, Z., Svobodová, H., Chaloupková, M.: Místní akční skupiny: Leadeři venkova? Mendelova univerzita v Brně, Brno 2020, 166 s. ISBN 978-80-7509-755-2 (tištěné), ISBN 978-80-7509-756-9 (elektronické).

Téma uplatnění programu Leader a práce Místních akčních skupin (MAS) již v domácím populárním i odborném světě zdomácnělo. Celá řada autorů se věnuje různým aspektům práce orgánů MAS a jejich rolí při usměrňování rozvoje venkova. Tým autorů z renomované kanceláře GaREP vydal v rámci tisků Mendelovy univerzity v Brně shrnující práci s názvem *Místní akční skupiny: Leadeři venkova?*. Již otazník v názvu práce naznačuje kritický odstup od někdy až prvoplánového oslavování metody Leader jako všespasitelné metody pro roz-

voj malých venkovských komunit. Práce představuje výsledek třicetíměsíčního výzkumného projektu, který podpořila Technologická agentura ČR, a představuje tak soubor poznání o výhodách a rizicích práce MAS, které autoři studie v rámci řešení projektu shromáždili.

V úvodní části publikace autoři představují metodiku výzkumu, kterou použili při řešení projektu TA ČR. Metodika je konstruována logicky a postupuje od všeobecného poznání práce MAS prostřednictvím kvantitativních nástrojů přes využití řízených rozhovorů, dotazníkových šetření, ověřování předběžných výsledků v případových studiích, až po formulace a doporučení pro další využití v praxi. Velmi podobně je potom uspořádána i struktura předložené publikace, která ve svých jednotlivých kapitolách sleduje jednotlivé problémy, se kterými se musí potýkat představitelé MAS nebo které souvisí s komunitně vedeným místním rozvojem.

Předložený text má, jak autoři uvádějí i v úvodu, především sumarizující charakter, který shrnuje úroveň poznání o využití metody Leader v českém rurálním prostředí. Práce pravděpodobně záměrně neaspiruje svojí strukturou ani obsahem na naplnění vědeckých cílů a má spíše popisnou shrnující roli. Autoři se v textu snaží identifikovat všechny podstatné problémy, popsat je a v některých případech i naznačit možná řešení problémů. Při uplatnění kritéria pro hodnocení vědeckého textu bychom postrádali kritickou analýzu dosavadních teoretických přístupů, které se promítají do metody Leader, jasnější formulaci cílů studie, možné kritické stanovení hypotéz práce a jejich následné ověřování v praktické části textu.

Autoři v textu postupně analyzují celou českou historii uplatňování metody Leader, a to jak přímo v rámci programu Leader, tak následně i v rámci uplatnění metody Komunitně vedeného místního rozvoje (CLLD). Za velmi důležitý poznatek považují tvrzení, že zatímco metoda Leader byla orientována především jako metoda rozvoje venkova, uplatnění nových pravidel pro fungování CLLD je více chápáno jako další nebo jeden z mnoha dotačních nástrojů určených pro rozvoj venkova. Právě v poslední kapitole studie 5. *Výzvy a budoucnost MAS* autorský kolektiv rozehrává soubor úvah o budoucí roli MAS a naznačuje některé budoucí trendy vývoje této specifické komunity od dotační instituce až k inovační a mediační roli orgánů MAS. V této části studie vidím stěžejní výsledky předcházejícího výzkumu a myslím, že by bylo možné některé spekulativní závěry práce jasně doložit výsledky dotazníkového šetření, výsledky řízených rozhovorů nebo případových studií.

Autoři velmi správně upozorňují i na značnou rozdílnost jednotlivých MAS a na různou míru jejich aktivity a zájmu o práci. To je dáno především jejich velkým počtem, tedy tím, že MAS prakticky pokrývají celé venkovské prostředí v Česku. Je pochopitelné, že ne každá z MAS může být skutečným lídrem při řešení aktuálních problémů rozvoje venkova, ale často jsou některé více aktivní a jiné plní jen roli dotační agentury. Jsem přesvědčen, že budoucnost nástroje CLLD bude do značné míry také závislá i na územním rozsahu působnosti MAS. Bude-li pokračovat trend maximálního pokrytí území a podpory pokud možno srovnatelné na celém území, pak nikdy nebude možné skutečně vychovat skutečné osobnosti, které budou skutečnými a respektovanými partnery pro orgány veřejné správy i pro představitele podnikatelského sektoru, a které budou garantovat územní rozvoj rurálních oblastí s přihlédnutím k lokálním specifikům a potřebám. Vždyť

i nemožnost naplňování lokálních potřeb byla jeden z nejvíce kritizovaných výsledků v dotazníkovém šetření.

Studie *Místní akční skupiny: Leadeři venkova?* představuje především velmi obsáhlý soubor informací a popis stavu v době ukončení projektu (v roce 2020) a je z tohoto pohledu velmi potřebným analytickým zdrojem pro další práci jak v rámci decizní sféry, tak i v akademickém prostředí. Přesto bych od velmi zkušeného kolektivu autorů očekával i podrobnější a kritičtější pohled na současné výsledky a míru efektivity práce MAS a jejich budoucí role. I přesto ale studie v této podobě najde svoje čtenáře.

Radim Perlín, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova,
e-mail: radim.perlin@natur.cuni.cz

Kniha je zájemcům dostupná v online verzi volně ke stažení na tomto odkazu: <http://nsmascr.cz/content/uploads/2020/12/MAS-leade%C5%99i-venkova-2020.pdf>

Krtička, L., Ženka, J. a kol.: *Atlas rozvoje venkova*.

Ostravská univerzita, Ostrava 2021, 178 s. ISBN 978-80-7599-221-5.

Atlas rozvoje venkova je dílo z roku 2021, které vzešlo z dílny ostravských geografů. Je výsledkem jejich dlouhodobého výzkumného projektu. Oba hlavní autoři, kolegové Krtička a Ženka, v úvodním textu definují jako potenciální uživatele především aktéry lokálního rozvoje a zástupce akademické obce. Jsme toho názoru, že atlas by si mohl najít při dobré propagaci i širší okruh uživatelů především z řad lokálních aktivistů, poučených fanoušků, zástupců lokálních spolků, samospráv a dalších obyvatel nebo návštěvníků českého venkova, jimž záleží na rozvoji jejich regionu.

Širší soubor spoluautorů jednotlivých tematických mapových listů připravil celkem 80 mapových výstupů, které jsou uspořádány do tematicky propojených kapitol. U jednotlivých mapových listů autoři publikují text vysvětlující metodiku tvorby ukazatelů a případně upozorňují na hlavní nebo specifické výsledky, které jsou na listě zobrazeny.

Drtivá většina mapových listů vychází buď z primárních, nebo sekundárně dopočítaných statistických údajů z úrovně obcí. To ovšem při extrémní fragmentaci veřejné správy v Česku vede k tomu, že drobné a věcně nevýznamné změny v existenci sledovaného jevu v absolutních hodnotách mohou při přepočtu na relativní hodnoty při malém základu ukazovat významné relativní rozdíly. Autoři tento problém správně zkouší řešit využitím delší časové řady, byť hodnocená

časová období nejsou vždy shodná a některá z nich bohužel zaznamenávají především první polovinu desátých let, a nejsou tedy v době vydání atlasu (2021) zcela aktuální. Především některé ukazatele ekonomické výkonnosti vztahující se k letům 2014 a starším, jsou zastaralé a neměly být do atlasu zařazeny, popř. měly být (v závislosti na dostupnosti primárních dat) aktualizovány. To se týká především mapových listů 3.1 až 3.13.

Mapové listy kromě základního zobrazení na úrovni obcí jsou také doplněny kartogramy za správní území obcí s rozšířenou působností (SO ORP). Je na místě uvažovat, zda by pro potřeby hodnocení venkovského prostředí nebylo lepší využít podrobnější členění dle správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (SO POÚ).

Nepochybně významnou polemiku může rozdmýchat další pokus o typologii venkovského prostoru, který celý *Atlas rozvoje venkova* uvozuje. Navržená typologie podle SO ORP konstruovaná v duchu metodiky OECD (list 1.1) je podle našeho názoru použitelná spíše pro typologii urbanizovaných areálů, nikoliv rurálních území. Podobně zajímavě navržená metodika typologie venkovských území na úrovni obcí (list 1.2) podle míry urbanizace a industrializace nepostihuje podle našeho mínění různorodé aspekty venkovského rozvoje. Kromě více či méně izolovaných regionů cestovního ruchu je podle návrhu typologie ostatní tradiční venkovské území v podstatě homogenizováno i navzdory tomu, že venkov na Vysočině či například venkov na Hané se zcela diametrálně liší.

Velmi pozitivně je možné hodnotit snahu autorů o zachycení dynamiky některých základních demografických procesů. Mapové listy naznačující vývoj relativních hodnot sledovaného ukazatele v letech 2012–2018 přinášejí nový pohled na tradičně sledované a hodnocené ukazatele.

Jak již bylo výše uvedeno, mapové listy hodnotící ekonomickou vyspělost regionů nejsou zcela aktuální. Tyto kartogramy vyvolávají ve čtenáři nutně pocit, že některý z autorů využil starší data a starší výstupy pro další recyklaci v novém díle. Údaje o počtu obsazených pracovních příležitostí, zaměstnanosti nebo další ekonomické údaje jsou přitom běžně k dispozici ve veřejných databázích. Za zajímavý pokus znázornit vývoj ekonomických ukazatelů naopak považujeme řadu kartogramů nezaměstnanosti od roku 2005 a dále. Při přesouvání se mezi jednotlivými obdobími v online prostoru je takový přístup jak efektivní, tak také efektní, a umožňuje dobře sledovat dílčí regionální rozdíly. Při postupném listování virtuálním atlasem v jeho PDF verzi se ovšem tento efekt zcela ztrácí. Velmi inspirativní je také sada kartogramů znázorňující míru odolnosti regionů měřenou relativními rozdíly v míře nezaměstnanosti nebo kartogramy míry specializace venkovských obcí.

Velký tematický celek *Doprava* se v atlasu zúžil pouze na počet spojení a dobu dojížděky veřejnou dopravou do krajských center v jednotlivých obdobích dne. Jedná se o velmi zajímavé kartogramy a velmi oceňujeme pracnost a současně

i náročnost zajištění vstupních dat. Na opačnou stranu je ale možné konektivitu venkova a spojení některých center řešit i prostřednictvím dalších ukazatelů, jako jsou například časová dostupnost centra pro individuální dopravu nebo údaje o stáří (a tedy i kvalitě) osobních aut.

Další soubory kartogramů řazených do tematických celků naznačují, jaká data měli autoři k dispozici a která data naopak k dispozici neměli. Na jedné straně technická a sociální infrastruktura je zobrazena na pouhých třech mapových listech, volební analýza je naopak předimenzována na celkem dvaceti mapových listech.

Zcela určitě by bylo vhodné zařadit i další údaje, které jsou velmi podstatné pro samotný rozvoj venkova. Žádoucí je například úroveň dostupnosti občanské vybavenosti (obchody, hospody aj.) nebo existence spolku jakožto základních nositelů kulturních aktivit a sociální komunikace. Chybí také tradiční české téma roztržitosti sídelní soustavy, kdy v některých regionech můžeme pozorovat existenci velkého počtu velmi malých sídel. Zmíněné faktory do značné míry utvářejí tvář českých venkovů. Stejně tak chybí další významné informace do značné míry formující český venkov, jako je kupříkladu analýza hospodaření obcí, hodnocení struktury bytového a domovního fondu (byť v tuto chvíli stále ještě na základě SLDB 2011). Bez těchto informací je velmi syntetický pohled na rozvojové předpoklady venkovských regionů významně omezený.

Autorům je také možné doporučit začlenění některých sledovaných charakteristik do historického kontextu, který významně formoval český venkov. Především změny formující český venkov po roce 1945 (odsun Němců, kolektivizace, následně po roce 1989 restituce) měly a dosud mají velmi významný dopad do venkovských struktur a zprostředkovaně formují rozdílné tváře venkova.

Poslední mapový list s názvem *Souhrnný index socioekonomického rozvoje* představuje pokus o shrnutí dosažených výsledků a naznačuje možné interpretace. Navzdory tomu, že autoři předkládají veřejnosti nikoli textovou publikaci, nýbrž atlas založený na grafických prvcích, považujeme za vhodné tento index podrobněji rozebrat v doprovodném textu a upozornit na možnosti a úskalí interpretace. Bohužel v atlase (s výjimkou zmíněného posledního mapového listu) absentuje větší míra zobecnění informací a již zmíněné syntetické výstupy snadněji umožňující interpretaci existujících rozdílů mezi jednotlivými venkovskými oblastmi. Nejsme si zcela jistí, že čtenář díla je schopen na jedné straně vstřebat informaci z druhého tematického celku o zhoršených sociodemografických trendech a současně ji kombinovat s informacemi o obtížné dopravní dostupnosti a evidentně dobrou kvalitou prostředí znázorněnou na mapových listech z celku *Využití krajiny*.

Závěrem si dovoluujeme jednu technickou poznámku. Využití velmi světlé až bílé barvy pro znázornění nejnižších hodnot na škále nelze obecně doporučit. Tradičně bývá bílá barva v kartogramu využívána pro znázornění situace, kdy data nejsou pro dané území k dispozici. Typicky se jedná o kartogramy 3.7, 3.9 a 3.10.

Atlas rozvoje venkova představuje, i přes některé kritické připomínky, velmi úctyhodné dílo, které má zcela jistě potenciál oslovit v úvodu zmíněné skupiny zejména lokálních aktérů a přinést jim základní analytické informace.

*Radim Perlín, Marek Komárek, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova,
e-mail: radim.perlin@natur.cuni.cz, marek.komarek@natur.cuni.cz*

Kniha je zájemcům dostupná v online verzi volně ke stažení na tomto odkazu: https://atlasvenkova.osu.cz/wp-content/uploads/2021/03/Atlas_rozvoje_venkova.pdf

Slach, O., Ženka, J. a kol.: Výzvy a scénáře rozvoje venkovských oblastí.

Vydavatelství En Face, Ostrava 2021, 247 s. ISBN 978-80-87264-83-6.

Rozvoj venkova je téma, které bylo, je a zajisté i bude přitahovat pozornost geografů, jelikož nabízí nespočet námětů pro prostorovou analýzu a návrhů řešení pro rozvoj různě rozvinutých regionů. A přesně o to se pokusil široký kolektiv autorů z Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity a Ekonomické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

Publikaci *Výzvy a scénáře rozvoje venkovských oblastí* lze rozdělit na dvě části. První část představuje analytický podklad pro formulaci politik a usměrnění budoucích strategických dokumentů, druhá část se snaží o vytvoření predikce možných scénářů vývoje venkova. Nutno dodat, že publikaci je vhodné pročítat zároveň s *Atlasem rozvoje venkova* (recenze na něj je otištěna na str. 35–38, pozn. redakce), jelikož sama publikace odkazuje na řadu map z atlasu; atlas navíc přináší řadu dalších zajímavých kartogramů a kartodiagramů, které je možné stahovat ve větším rozlišení v několika možných formátech.

V první části publikace je představena typologie venkovských obcí z hlediska různých faktorů rozvoje. Tyto typologie jsou tematicky zaměřené, což je oproti některým dříve vytvořeným typologiím inovace, ovšem výsledek každé typologie vždy odpovídá charakteru vstupních dat a citlivosti nastavení jednotlivých kategorií. Jak sami autoři uvádí, nejedná se vlastně o typologii na úrovni obcí, ale na úrovni SO ORP. Na této úrovni pak samotný venkov někdy lehce zaniká – a to obzvláště při čtení map, kde jsou zahrnuty i ryze městské oblasti (Praha, Brno a další). Oddělit město od venkova je však v současnosti velmi složité, jelikož se jedná o provázané systémy, které fungují ruku v ruce.

Datové analýzy v následujících kapitolách jsou založeny na dostupných údajích, které jsou běžně používány, ovšem je zde i několik ukazatelů, které až tak běžné nejsou a přináší pohledu na venkov nové rozměry (např. pohled na venkovskou ekonomiku). Cenné je rovněž zahrnutí nových odvětví, která dříve nebyla v Česku

s rozvojem venkova spojována, jako například kreativní průmysly či využití obnovitelných zdrojů energie. Veškeré analýzy jsou pečlivě popsány – jak stav, tak vývoj ukazatelů. Bohužel komentář nejde příliš do hloubky, změny nevysvětluje, což však na úrovni celé republiky ani úplně nejde. Na druhou stranu jsou analýzy doprovázeny mnoha mapami, které přehledně ilustrují prostorové rozložení popisovaných ukazatelů na úrovni celého Česka.

Za nejprínosnější považuji kapitolu 5 v závěru publikace, která představuje originální výsledky výzkumu autorského kolektivu. Zde jsou uvedeny výsledky rozhovorů s představiteli 20 obcí a čtyř MAS, což je sice poměrně malý vzorek na vyvozování relevantních závěrů, nicméně je zde poprvé v rámci publikace nabídnut pohled na rozvoj venkova zevnitř, což v předchozích kapitolách založených na analýze dat logicky chybělo. Následuje vyhodnocení šetření pomocí delfské metody, které se zúčastnilo 70 expertů z akademické a praktické sféry. Výsledky zejména této metody se pak promítají do scénáře budoucího rozvoje venkovských obcí v Česku. Tyto scénáře se mohou stát reálným podkladem pro formulaci politik a zpracování strategických dokumentů, což je jedním z hlavních účelů zpracování této publikace.

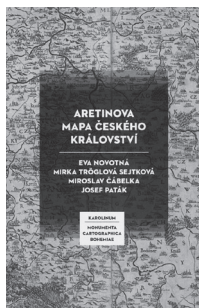
Co v publikaci o rozvoji venkova opravdu postrádám, je již zmíněný hlubší pohled zevnitř, z lokální úrovně, od místních aktérů. Kapitola o lokální občanské společnosti a výsledcích komunálních voleb tento nedostatek bohužel neeliminuje. Ani okrajově zde totiž není zmiňována role místních akčních skupin jako jedněch z aktuálně nejdůležitějších aktérů venkova, které mají zásadní vliv na to, kam v posledních letech venkov směřoval a kam se bude ubírat i v dalším programovém období.

Přesto publikace a s ní spojený atlas představuje zajímavý příspěvek do diskuse o rozvoji venkova. Nabízí inovativní pohledy na venkovské regiony i unikátní výsledky z vlastního šetření. Určitě by tak neměla uniknout pozornosti rurálních geografů a regionalistů z akademické i praktické sféry, které bude nepochybně zajímat, zda se nastíněné scénáře vyplní a jak jim v případě pozitivních trendů pomoci či v případě negativního vývoje zabránit.

*Hana Svobodová, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita,
e-mail: svobodova.kge@ped.muni.cz*

Kniha je zájemcům dostupná v online verzi volně ke stažení na tomto odkazu: <https://atlasvenkova.osu.cz/wp-content/uploads/2021/07/Vyzvy-a-scenare-rozvoje-venkovskych-oblasti.pdf>.

Novotná, E., Tröglová Sejtková, M., Čábelka, M., Paták, J.: Aretinova mapa Českého království. Karolinum, Praha 2021, 241 s. ISBN 978-80-246-4797-5.

Recenzovaná monografie komplexně představuje třetí nejstarší původní mapu Čech, která se objevuje v roce 1619. Navazuje tak na tradici historické kartografie na Univerzitě Karlově představovanou zejména profesorem Švamberou a jeho dílem *Monumenta Cartographica Bohemiae* (1930) a pracemi profesora Kuchaře. Vedoucí autorského kolektivu, dlouhodobá ředitelka Mapové sbírky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (PřF UK) doktorka Eva Novotná, iniciovala přípravu publikace ku příležitosti 400. výročí vydání této mapy.

Monografie v úvodu představuje současný stav poznání. Následuje pasáž věnovaná historickému kontextu, který vždy hrál důležitou roli v přípravě vydání nového mapového díla a bývá velmi často v odborných čistě kartografických textech opomíjen. Detailně je zpracována pasáž věnovaná životním osudům Pavla Aretina z Ehrenfeldu. Stěžejní část textu je potom zaměřena na kartografickou tvorbu autora mapy. Analyzovány a tříděny jsou dochované exempláře mapy a také odvozeniny, které se postupně objevují v evropských atlasech v průběhu 17. století. Zařazena je také kapitola věnovaná soudobým metodám mapování, měření a technologiím vzniku map. Autoři v textu vhodně kombinují základní i moderní přístupy kartografické, kartometrické a v neposlední řadě historické analýzy.

Předložený text tak přináší několik zajímavých nových poznatků jako například jednoznačnou identifikaci jednotlivých vydání mapy včetně jejich umístění v pamětových institucích, posloupnost vzniku vlastní mapy a její výzdoby a další. Autoři také pomocí prezentace dochované rukopisné mapy Zábřežského panství (1623) prokazují kresličské a geodetické schopnosti Pavla Aretina.

Pro čtenáře je zcela jistě nejzajímavější pasáž věnovaná rozlišení tří dochovaných kartografických památek, které se objevují v podstatě souběžně, v průběhu poměrně krátkého časového období na různých místech Evropy. Kromě mapy Pavla Aretina z Ehrenfeldu jde o dílo Wilhelma Petera Zimmermanna a Egidia Sadelera. O vzájemné inspiraci těchto map se vedou dlouhou dobu odborné diskuze. Autoři monografie dokumentují rozdíly v obsahu map, jejich provedení, ale také jejich kartometrické charakteristiky. Pro čtenáře může být trochu zklamání, že ani za pomoci nejmodernějších přístupů nedošlo v tomto případě k posunu, ale pouze k potvrzení předpokladu předcházejících autorů o pravděpodobné existenci neznámé společné předlohy.

Velmi hodnotnou součástí monografie jsou rozsáhlé tabulkové a mapové přílohy. Tabulkové přílohy obsahují detailní soupis toponym uvedených v rejstříku a prvním až čtvrtém vydání Aretinovy mapy, dále srovnání toponym na mapách

Aretina, Zimmermanna a Sadelera. Seznamy toponym jsou vždy uvedeny včetně současných názvů lokalit. Úctyhodné je, že se autorům nepodařilo ztotožnit pouze 33 toponym z celkového počtu 1240. Tento materiál zároveň představuje zajímavý vstup pro navazující výzkumné analýzy v historické kartografii, historické geografii a příbuzných oborech.

Mapové přílohy potom obsahují zmenšené náhledy na jednotlivá vydání Aretinovy mapy, ale také Zimmermannovu a Sadelerovu mapu. Vázané přílohy doplňuje zdařilá volná faksimile druhého vydání Aretinovy mapy z roku 1632 z fondu Mapové sbírky PřF UK. Faksimile je zpracována v 91 % velikosti originálu. Tato velikost blížící se rozměrům originálu umožňuje minimálně základní studium exempláře.

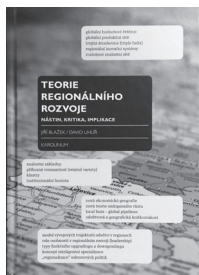
Předložená monografie představuje unikátní materiál z hlediska české i světové historické kartografie. Česká verze publikace omezuje své využití publikace pouze na české, případně slovenské prostředí, ale tento nedostatek bude eliminován připravovanou anglickou verzí monografie. Publikace tak nepochybně uspokojí poptávku odborníků a přispěje ke zvýšení zájmu o historickou kartografii v řadách široké veřejnosti.

Zdeněk Stachoň, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita,
e-mail: zstachon@geogr.muni.cz

Kniha obsahuje 93 barevných ilustrací, 3 tabulky, 6 map, 1 faksimile druhého vydání Aretinovy mapy z roku 1632 v 91 % velikosti originálu.

Blažek, J., Uhlíř, D.: *Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, implikace.*

3. přepracované vydání. Karolinum, Praha 2020, 363 s. ISBN 978-80-246-4566-7.

Postavení a sílu jednotlivých vědních oborů lze odvozovat od skutečnosti, nakolik jsou jejich výsledky reflektovány jinými vědními disciplínami. Za jeden z mnoha možných ukazatelů heuristické relevance oboru (viz Matlovič, Matlovičová 2012) lze pak považovat dopad publikací v podobě článků nebo knih. Jestliže na globální úrovni lze považovat za seminální knihy ekonomické geografie například *Global Shift* (Dickens 2007), *The Condition of Postmodernity* (Harvey 1989) nebo *Local and Regional Development* (Pike a kol. 2016), v kontextu Česka lze

právem knihu *Teorie regionálního rozvoje* řadit do podobné kategorie. Od svého prvního vydání v roce 2002 se stala povinnou četbou na řadě vysokých škol, což se dodnes nezměnilo. Nebudu zastírat, že i pro mě patřila společně s podobně orientovanou *Wirtschaftsgeographie* (Bathelt, Glückler 2002) ke klíčovým knihám, které otevíraly pestrou krajinu ekonomické geografie a regionálního rozvoje. Vzhledem

k limitům recenze, a především protože se jedná o třetí (rozšířené) vydání, bude věnována hlavní pozornost změnám oproti druhému vydání knihy (2011).

Na úvod je nutné podotknout, že změny mezi druhým a třetím vydáním jsou spíše povahy evoluční nežli revoluční, což rozhodně není na škodu. Pravděpodobně nejviditelnější změnu představuje redukce kapitoly věnované hlavním ekonomickým teoriím. Motivací byla dle autorů určitá redundance této kapitoly z důvodu existence rozboru hlavních ekonomických teorií v jiných publikacích a také stále volnější vazba s aktuálními teoretickými koncepty regionálního rozvoje. S obojím lze do jisté míry souhlasit, přesto tuto část ve třetím vydání postrádám, a to ze dvou důvodů. Prvním je skutečnost, že obecnější prezentace ekonomických teorií a jejich, byť volné, napojení na teorie regionálního rozvoje bylo vysoce užitečné při výuce ekonomické geografie a regionálního rozvoje. Druhým je pak role státu, který může mít velmi silný vliv na formování regionů (viz zmiňovaná Mazzucato 2011), přičemž ekonomické teorie mohou napomoci při porozumění normativní orientace státu na centrální úrovni. Současně nelze opomenout, že kniha se stala díky této redukci o něco více konzistentní, čemuž ostatně napomohlo i logické přestrukturování kapitoly 2.5. Naopak rozšířena byla kapitola věnovaná globálním produkčním řetězcům/sítím (kap. 2.5.9), která představuje jednu z nejlepších kapitol celé knihy, protože srozumitelně charakterizuje hlavní procesy a mechanismy konceptu včetně kritických aspektů, doplněných o ilustrativní empirické příklady. Za velmi zdařilé lze považovat i nově doplněné kapitoly věnované jednak regionálnímu leadershipu (kap. 2.5.6.2) a jednak strategii inteligentní specializace, která vhodně demonstrovuje transformaci primárně analytických konceptů (např. RIS a příbuzná/nepříbuzná rozmanitost) do konceptu normativního. Byť možná rizika a limity (např. ekonomická polarizace, nižší vhodnost pro ekonomicky slabé regiony) tohoto konceptu jsou naznačena jen okrajově. V kontextu celé knihy působí poněkud skicovitě nově zařazená kapitola zaměřená na vývoj odvětvových trajektorií v regionech (2.5.6.1), mimo jiné i proto, že v ní absentuje alespoň dílčí představení mechanismů evoluční ekonomické geografie (variace, selekce, retence) nebo konkrétní příklady scénářů vývoje trajektorií odvětví. Rovněž bych uvítal, kdyby v novém vydání byla tato kapitola rozšířena o velice zajímavé poznatky z novějších publikací (např. Blažek a kol. 2020) a o dnes vysoce populární koncept agency. Drobná poznámka ryze diskuzního charakteru směřuje k příloze knihy (*Hledání „zázračného receptu“ v době znalostní ekonomiky*). Prvním vydání knihy byla místy, dle mého názoru neprávem, vytýkána absence praktických implikací, na což bylo reagováno ve druhém vydání právě touto kapitolou. Ve třetím vydání nedoznala zásadních změn, nicméně možná by bylo přínosné některé „recepty“ mírně revidovat v souladu s posunem ve výzkumné agendě. Jako příklad lze uvést kapitolu 7, ve které se operuje s konceptem kreativní třídy, jehož vnímání a relevance doznala značných změn i u předních proponentů (Florida 2017).

Závěrem je vhodné shrnout, že třetí vydání knihy nepochybně posouvá obsah správným směrem. I nadále tak plní roli zprostředkovatele a průvodce po teoriích regionálního rozvoje pro stávající a budoucí geografy, ale i další příbuzné obory. Její přínos je o to cennější, že v době „rychlé vědy“ preferující články před knihami, v době hegemonie linguy francy akademického světa máme k dispozici knihu, která zde do jisté míry reprezentuje v pozitivním slova smyslu opak dvou výše uvedených trendů. Pevně doufám, že tomu tak bude i v roce 2031, kdy by se mělo objevit čtvrté vydání.

*Ondřej Slach, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita
e-mail: ondrej.slach@osu.cz*

Literatura:

- BATHELT, H., GLÜCKLER, J. (2002): Wirtschaftsgeographie. Ulmer, Stuttgart.
- BLAŽEK, J., KVĚTOŇ, V., BAUMGARTINGER-SEIRINGER, S., TRIPPL, M. (2020): The dark side of regional industrial path development: towards a typology of trajectories of decline. *European Planning Studies*, 28, 8, 1455–1473.
- DICKEN, P. (2007): *Global shift: Mapping the changing contours of the world economy*. SAGE Publications, Thousand Oaks.
- FLORIDA, R. (2017): *The new urban crisis: How our cities are increasing inequality, deepening segregation, and failing the middle class-and what we can do about it*. Basic Book, New York.
- HARVEY, D. (1989): *The condition of postmodernity an enquiry into the origins of cultural change*. Wiley-Blackwell, Hoboken.
- MATLOVIČ, R., MATLOVIČOVÁ, K. (2012): Spoločenská relevancia a budovanie značky geografie. *Geografie*, 117, 1, 33–51.
- MAZZUCATO, M. (2011): *The Entrepreneurial State*. Demos, London.
- PIKE, A., RODRÍGUEZ-POSE, A., TOMANEY, J. (2016): *Local and regional development*. Routledge, Abingdon.